

Narodno gledališče v Ljubljani

V petek dne 7. novembra 1930.
ob 20. uri v dvorani „Uniona“

simfonični koncert

Dirigent: ravn. g. Mirko Polič

Spored izvajajo: ga. Vilma
Thierry-Kavčnikova (sopran),
Karel Rupel (violina), operni
orkester in orkester Orke-
stralnega društva Glasbene
Matice v Ljubljani

S p o r e d :

- 1.) *A. K. Glazunov*: Koncert za violino z orkestrom v a (solist g. K. Rupel).
(Moderato-Andante-Kadencia-Allegro.)
- 2.) *G. Mahler*: Žalne pesmi mrtvi deci.
(Pesmi Fr. Rückerta — prevedel O. Župančič.)
(Solo ga. V. Thierry-Kavčnikova.)
 - I. Izhaja sonce, vstaja dan.
 - II. Sedaj pač vem ...
 - III. Kadar mama ...
 - IV. Dejal bi ...
 - V. Tam zunaj burja ...
- 3.) *P. I. Čajkovski*: Četrta simfonija f-mol za veliki orkester.
 - I. Andante sostenuto — Moderato con anima (in movimento di Valse).
 - II. Andantino in modo di canzona.
 - III. Scherzo, pizzicato ostinato.
 - IV. Finale. Allegro con fuoco.

A. K. Glazunov (* 10. avgusta 1865. v Petrogradu) je mogoče najbolj nacionalen izmed vseh novejših ruskih komponistov, čeprav je formalno in motivično najmanj odvisen od ruske narodne pesmi. Pač pa veje iz njegovih del široka slovanska duša, polna zdravega optimizma, veselja do življenja in njega uživanja. Vse je pri njem tako sveže in neprisiljeno, da se človek prav za prav ne zave, da je vse to, kar slišimo, produkt izrednega znanja, velike učenosti, kar poznavalca navduši, ne da bi pri tem povprečnega, neučenega poslušalca motilo. V njegovih delih kar mrgoli kontrapunktičnih kombinacij, kanonov, apartnih vezav različnih tem, toda vse je tako preprosto, tako naravno, da se zdi človeku samo ob sebi umevno.

Poleg osmih simfonij, ki so zelo uvaževane, in mnogih drugih različnih skladb spada violinski koncert (A) med najbolj izvajana njegova dela.

Koncert, v enem stavku, začena z glavno temo v a-molu, ki ji kmalu sledi stranska tema v f-duru. Ekspoziciji, ki je kratka in lapidarna, sledi kratek stavek v formi izpeljave, ki nas dovede do druge glavne teme (andante $\frac{3}{4}$ des-dur), katera se izživlja v lepi, plemeniti kantileni. Zopet se oglasita prve dve misli, ki uvajata daljšo izpeljavo v nebroj interesantnih detajlov. Tu se nudi solistu prilika, da pokaže svoje virtuosno obvladanje instrumenta. Stavek prehaja v bravurozno kadenco, tehnično kulminacijo koncerta in prehodno točko na finale ($\frac{6}{8}$ allegro a-dur). Ta stavek, zgrajen na temi živahnega značaja, ki spominja na lovske fanfare (prednašaja ga najprej trombe), se v stalni gradaciji razvije do šumnega in učinkovitega konca.

Gustav Mahler (* 7. julija 1860. v Kalištu, † 19. maja 1911. na Dunaju) je znan našemu občinstvu po slovesu kot dirigent magične, rekel bi, demonske sile. Kot tak je deloval tudi nekaj časa v Ljubljani, seveda v dobi, ko je bil še v razvoju (1881. leta). Kot dirigent je s svojo brezobzirnostjo, s katero je zahteval brezpogojno izpolnjevanje svojih umetniških idealov, naletel na hudo reakcijo, kateri se je moral po desetletnem obupnem boju na dunajski dvorni operi (1897.—1907.) ukloniti. Nič manj osovražen, zasmehovan in zapostavljen ni bil kot komponist. Njegova dela so polna nerva, polna najostrejših kontrastov, v njih pa zasledi človek poleg neke grenkobe tudi genljivo dobroto, enostavno prirodnost. Večina njegovih del je nastala pod vplivom Dostojevskega, ki ga je Mahler fanatično ljubil in visoko cenil.

«Žalne pesmi mrtvi deci», ki jih je komponiral kot nerazdružljivo celoto na pet pesmi Fr. Rückerta, so miniaturna slika prej omenjene karakteristike Mahlerjeve individualnosti. Vsa dobrota in mehkoča duše, ki jo je vsrkal vase še kot otrok iz svoje slovanske okolice (njegovi otroški doživljaji so mu vtisnili neizbrisen pečat za vse življenje), se izliva v teh biserih, ki napravijo na poslušalca globok vtis.

G. Mahler:

Žalne pesmi mrtvi deci.

(Pesmi Fr. Rückerta — prevedel O. Župančič.)

1.

Izhaja sonce, vstaja dan.

Izhaja sonce, vstaja dan
kaj res prinesla ta noč ni ran?
Le jaz sem, jaz sam v srcé zadet
in sonce, to sonce vesoljni objema svet.
Nikari srcá z bolestjo ne muči,
noč se prelije v dan, v bliščavo večne luči.
Kaj, če zamrl je borne svečke svit —
Zdrav, zdrav, zlati soj, posvod razlit,
zdrav soj, povsod razlit!

2.

Sedaj pač vem.

Sedaj pač vem, zakaj oči žarele
ste k meni marsikdaj poglede mile
otožne, otožne,
vem, da ste strniti hotele
v en sam pogled vse svoje tajne sile.
A slutil ni mi duh, zavil v temino,
ki vsoda ž njo slepeče nas obdaja,
da vrača žarek že se v domovino,
tja gor, odkoder vsa nam luč izhaja.
To mi je pravil vaš blesket sijajni:
s teboj ostati si želimo,
a kliče glas usode nas pretajni,
Zdaj nas še glej, kaj kmalu ti zbežimo.
Kar le oči so zdaj, ki zrejo vate,
poslej v nočeh ti bodo zvezde zlate.

Kadar mama.

Kadar mama zdaj
 stopi v sobo kdaj,
 in glavó okrenem,
 tja z očesom trenem,
 pôgled moj najprej
 ne ozre se k njej,
 pôgled gre mi nižje,
 proti pragu, malo bližje,
 tja, tja, kjer tvoj obraz
 sem ugledal jaz,
 Kadar jasna, mila
 ti si prejšnji čas
 stopila, hči, med nas.

Kadar mama zdaj
 stopi v sobo kdaj,
 nese v roki svečo,
 poživi mi ječo;
 čujem tvoj korak,
 drobni skozi mrak,
 sanjam prejšnjo srečo.
 O ti, moj čar,
 očetu zvezda,
 ah nikdár več, nikdár
 ne bo sijal tvoj žar,
 ne bo sijal tvoj žar.

Dejal bi.

Dejal bi: — iz hiše so stopili
 in kmalu se bodo domov mi vrnili!
 Krasan je dan, nič se ne boj!
 Saj bodo doma nam še nocoj.
 Saj vem: iz hiše so stopili
 in kmalu bodo k nam se vrnili.
 Nič se ne boj, krasan je dan,
 V višini tam jih vabi zlati stan.
 Pred nami le so tja stopili,
 in vem, da ne bodo se k nam vrnili.
 Mi pridemo k njim tja v njihov stan—
 v ta sončni svit, v ta krasni dan,
 tam gor razlit!

Tam zunaj burja.

Tam zunaj burja, vihar strašan —
 jaz ne bi dovolil otrokom zdaj stran —
 možje so odnesli, odnesli jih stran,
 molče jih v burjo odnesli.

Tam zunaj burja, vihar strašan —
 jaz ne bi dovolil otrokom zdaj stran —
 Kako bi lahko zboleli,
 a čuti me niso hoteli.

Tam zunaj burja, vihar strašan —
 jaz ne bi dovolil otrokom zdaj stran —
 Kako bi lahkó pomrli —
 in zdaj srcé so mi strli.

Tam zunaj burja, vihar strašan —
 jaz ne bi dovolil otrokom zdaj stran —
 Odnegli so jih od doma —
 Kam duh za njimi naj roma!

Tam zunaj burja, vihar strašan —
 jaz ne bi dovolil otrokom zdaj stran —
 Saj spé, saj spé,
 našli so naročje in varen stan
 ta svet jih več ne rani —
 jih božja roka brani.

Četrta simfonija v f-molu (napisana v Italiji leta 1877. vzporedno z «Evgenijem Onjeginom») je važen mejnik v tvorbi P. I. Čajkovskega (* 7. maja 1840. v Votkinjsku, † 6. novembra 1893. v Petrogradu). Z njo se pričanja vrsta globoko občutenih, mogočnih del, ki so ženjalnemu mojstru zasigurale neminljivo slavo. Izvajana je bila prvič 10. februarja 1878. v Moskvi pod taktirko N. Rubinsteina.

To delo je začel pod težko duševno depresijo, posledico razporeke, ki je sledila komaj nekajtedenskem nesrečnemu zakonu, kar se prav posebno zrcali v silnih, dramatičnih izbruhih I., in v elegičnem nastrojenju II. stavka.

«Še nikoli v življenju me ni stalo nobeno delo toliko energije», piše iz Benetk 7. decembra 1877. svoji moskovski dobrotnici Mme. N. F. von Meck, ki ji je posvetil to delo. «Toda moram priznati, da nisem nikoli delal s toliko ljubeznijo. Zdi se mi, da je to delo eno najlepših, kar sem jih napisal...» In S. Tanejevu (svojemu učencu in ravnatelju moskovskega konzervatorija): «...ni je vrstice v tem delu, ki je ne bi bil globoko občutil.»

Delo, polno temperamenta, ki se mestoma stopnjuje naravnost do brutalnosti, začenja z energičnim uvodom pihalnih nastrojev. Ko se ta umiri, prinašajo godala (in pozneje pihala) glavno temo skoraj sentimentalnega značaja (in movimento di Valse), ki pa se kmalu razvije do dramatičnih zapletov. Elegantna stranska tema, ki jo uvaja klarineta, prinaša mirnejše in ljubeznivejše nastrojenje; slika se pa kmalu zopet zasenči. Po daljšem stopnjevanju se oglasijo zopet uvodne trobente, ki uvajajo precej obširno izpeljavo. Zopet se pojavi elegantna stranska tema (to pot v d-molu), ki ji sledi ponoven zagon do začetne teme. Kratka prehodna tema nas nato privede do Code (Molto più mosso), katera v nebrzdanim zaletu zaključuje stavek.

Glavno misel drugega stavka (b-mol), kantileno mehkega značaja v narodnem tonu, prinaša najprej oboa. Prevzamejo jo violoncelli, toda kmalu jo zamenja živahnejše ritmizirana misel, ki se v interesantnih modulacijah naglo stopnjuje. To stopnjevanje se kaj hitro razreši v lahki spiccato godal, ki okrašujejo prvotno temo, sedaj predvajano od viol in fagota. Zopet se pojavi živahnejša druga misel, to pot pa da uvede robustnejši in hitrejši srednji del stavka (f-dur). V mehkih sinkopah se ta polagoma umiri in prepušča polje zopet prvi misli, katera izzveni v mojstrsko izvedenem zaključku. Tu je toliko zares občutenega nastrojenja, toliko resnično lepe, plemenite melodike, da mora poslušalca prevzeti.

Poln živahnosti je ženjalno zamišljeni Scherzo. Godala, ki s svojim ostinatnim pizzicatom predstavljajo ogromno gitaro, izvajajo samostalni prvi del tega stavka, medtem ko je srednji del poverjen pihalnemu orkestru. Zaključek tega stavka tvori kombinacija prve in druge teme, ki jo izmenoma izvajajo tri skupine orkestra: lesena pihala, trobila in tolkala ter pizzicato godal, ki ležerno v prelomljenem f-durskem akordu zaključujejo ta efektni piëce de resistance.

Četrti stavek začenja celokupni orkester z energično in živahno temo. Sledi ji tipičen ruski motiv, kratek, preganjen, ostro ritmiziran, toda v svojem molovem načinu nekoliko melanholičen. Ali vstvarjajoča energija sili k bujni razgibanosti. Vračamo se k prvotnemu f-duru, ki prinaša z festoznim priložkom razširjeno prvo misel. Ej, kako to polje in vre, koliko energije je tu nakopičene, koliko razkošja barv! V živi izmenjavi teh dveh tem se razvija ta stavek do sijajne strette, katero nepričakovano prekinja uvodna tema I. stavka! Ta nenadna zagozda zaustavlja zmagoslavni polet. Na orgelski točki (C v basih in timpanih) se oglašča najprej tipajoče prvotna tema v raznih orkesterskih skupinah. In zopet se razlije v nevzdržnem zaletu vsa obilica zadržanih moči do burnega, mogočnega zaključka.

